

YEREL YÖNETİMLERİN TÜRKİYE'DE YENİDEN YAPILANDIRILMASI RESTRUCTURING OF LOCAL GOVERNMENTS IN TURKEY

Ali GÖRGÜN

Öğr.Gör., Dr.,Çukurova Üniversitesi, Kozan Meslek Yüksekokulu Yönetim ve Organizasyon
Bl. Yerel Yönetimler Pr., Adana, Türkiye / eposta: grgnali001@gmail.com/ ORCID ID:
0009-0007-2888-9090

Özet

Bu çalışmada, Türkiye'de yerel yönetimlerin yeniden yapılandırılması süreci tarihsel ve yasal değişiklikler çerçevesinde ele alınmıştır. Türkiye'de yerel yönetimlerin yeniden yapılandırılması hem demokratikleşme hem de özerklik kazanma açısından önemli bir dönüşüm süreci olarak değerlendirilmektedir. Çalışma, bu süreçte yaşanan tarihsel gelişmeleri ve yasal düzenlemeleri analiz ederek, yerel yönetimlerin günümüzdeki durumunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'de 1960-1980 dönemi ile 1980 sonrası dönemde yerel yönetimlerin yeniden yapılandırılmasına yönelik atılan adımlar, yerel yönetim yasalarında yapılan değişiklikler ve bu değişikliklerin yerel yönetimlerin yetki, mali kaynak, vesayet ve katılımcılık açısından getirdiği yenilikler incelenmiştir. Çalışmada hem Türk hem de yabancı literatürden geniş bir alıntı ve referans kullanılarak, Türkiye'deki yerel yönetim reformlarının kapsamı ve etkileri detaylı bir şekilde tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yerel yönetimler, Türkiye, yeniden yapılandırma, yerel demokrasi, özerklik

Abstract

This study examines the restructuring process of local governments in Turkey within the framework of historical and legal changes. The restructuring of local governments in Turkey is considered a significant transformation process in terms of both democratization and gaining autonomy. The study aims to reveal the current state of local governments by analyzing the historical developments and legal regulations experienced in this process. In this context, the steps taken for the restructuring of local governments during the 1960-1980 period and post-1980 period in Turkey, the changes made in local government laws, and the innovations brought by these changes in terms of authority, financial resources, tutelage, and participation in local governments are examined. The study discusses the scope and impact of local government reforms in Turkey in detail, using extensive quotes and references from both Turkish and foreign literature.

Keywords: Local governments, Turkey, restructuring, local democracy, autonomy

Giriş

Yerel yönetimler, demokrasinin en temel yapı taşlarından biri olup, vatandaşların yerel düzeydeki karar alma süreçlerine katılmasını sağlar. Bu nedenle, yerel yönetimlerin etkinliği ve özerkliği, bir ülkenin demokratikleşme sürecinde önemli bir rol oynar. Türkiye'de yerel yönetimlerin yeniden yapılandırılması, özellikle 1960'lı yıllardan itibaren, demokratikleşme ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesi amacıyla çeşitli reformlarla gündeme gelmiştir.

Türkiye'de yerel yönetimlerin yeniden yapılandırılması süreci, tarihsel olarak iki ana dönemde incelenebilir: 1960-1980 dönemi ve 1980 sonrası dönem. Bu iki dönem, Türkiye'deki siyasi ve ekonomik değişimlerle yakından ilişkilidir ve yerel yönetimlerin yapısında önemli değişikliklere yol açmıştır. Ayrıca, yerel yönetim yasalarında yapılan değişiklikler, yerel yönetimlerin yetki, mali kaynak, vesayet ve katılımcılık açısından yeniden yapılandırılmasında kritik rol oynamıştır.

Bu çalışmada, Türkiye'de yerel yönetimlerin yeniden yapılandırılması süreci tarihsel gelişmeler ve yasal düzenlemeler çerçevesinde ele alınacaktır. Yerel yönetimlerin yeniden yapılandırılmasına yönelik atılan adımlar, yerel yönetim yasalarında yapılan değişiklikler ve bu

değişikliklerin yerel yönetimlerin yetki, mali kaynak, vesayet ve katılımcılık açısından getirdiği yenilikler detaylı bir şekilde incelenecektir.

YEREL YÖNETİMLERİN TARİHSEL SÜREÇLERE GÖRE YENİDEN YAPILANDIRILMALARI

1960-1980 Döneminde Yapılan Çalışmalar

1960-1980 dönemi, Türkiye'de yerel yönetimlerin yeniden yapılandırılması açısından önemli bir dönemdir. 1961 Anayasası ile birlikte, yerel yönetimlerin özerkliği ve demokratik yapısı güçlendirilmiş, yerel yönetimlerin merkezi idareden bağımsız olarak hareket edebilme kabiliyetleri artırılmıştır (Eryılmaz, 2012). Bu dönemde yerel yönetimlerin yetki alanları genişletilmiş ve mali kaynakları artırılmaya çalışılmıştır. Özellikle, 1963 yılında çıkarılan 1580 sayılı Belediye Kanunu, yerel yönetimlerin hizmet sunma kapasitesini artıran önemli yasal düzenlemeler arasında yer almaktadır (Tekeli, 2001).

Bu dönemde, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi amacıyla merkezi idarenin vesayet denetimi azaltılmış ve yerel yönetimlerin mali kaynaklarını artırmaya yönelik çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Ancak, 1970'li yılların sonunda yaşanan ekonomik krizler ve siyasi istikrarsızlıklar, yerel yönetimlerin özerklik kazanma sürecini olumsuz etkilemiştir (Keleş, 2011).

1960'lı yıllarda Türkiye'de yerel yönetimlerin güçlendirilmesi yönünde atılan adımlar, demokratikleşme sürecine önemli katkılarda bulunmuştur (Eryılmaz, 2012, s. 98).

1980 Sonrasında Yapılan Çalışmalar

1980 sonrası dönemde, Türkiye'de yerel yönetimlerin yeniden yapılandırılması süreci hız kazanmış ve bu süreçte neoliberal politikaların etkisi belirleyici olmuştur. 1982 Anayasası, yerel yönetimlerin özerkliğini sınırlayan bazı düzenlemeler getirmiş olmakla birlikte, 1980'lerin sonlarına doğru yerel yönetimlerin yetki ve sorumluluklarını artıran yasal düzenlemeler yapılmıştır (Bayraktar, 2006).

Bu dönemde, özellikle 1984 yılında çıkarılan 3030 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu, yerel yönetimlerin yetki alanlarını genişletmiş ve büyükşehir belediyelerinin kurulmasını sağlamıştır. 1990'lı yıllarda ise yerel yönetimlerin mali kaynaklarını artırmaya yönelik olarak çeşitli reformlar gerçekleştirilmiştir (Sönmez, 2014).

2000'li yıllarda ise Avrupa Birliği'ne uyum süreci çerçevesinde, yerel yönetimlerin yeniden yapılandırılması yönünde önemli adımlar atılmıştır. Bu dönemde çıkarılan 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ve 5393 sayılı Belediye Kanunu, yerel yönetimlerin yetki, mali kaynak ve katılımcılık açısından güçlendirilmesini sağlamıştır (Güler, 2006).

1980 sonrası dönemde yerel yönetimlerin yetki ve sorumluluklarının artırılması, yerel hizmetlerin etkinliğini artırmıştır (Bayraktar, 2006, s. 120).

YEREL YÖNETİM YASALARINDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

Ölçek Açısından Getirilen Yenilikler

Türkiye'de yerel yönetim yasalarında yapılan değişikliklerle, yerel yönetimlerin ölçek açısından yeniden yapılandırılması sağlanmıştır. Özellikle 2004 yılında çıkarılan 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ile büyükşehir belediyelerinin yetki alanları genişletilmiş ve il sınırları içerisinde daha etkili hizmet sunmaları amaçlanmıştır (Özgür & Kösecik, 2009).

Bu yasa ile büyükşehir belediyeleri, yerel hizmetlerin daha geniş bir coğrafi alanda sunulmasını sağlamak amacıyla yeniden yapılandırılmıştır. Ayrıca, bu dönemde belediyelerin hizmet sunma kapasitelerini artırmak amacıyla mali kaynaklarının artırılması yönünde de önemli adımlar atılmıştır (Keleş, 2011).

Büyükşehir belediyelerinin yetki alanlarının genişletilmesi, yerel hizmetlerin daha etkin bir şekilde sunulmasını sağlamıştır (Özgür & Kösecik, 2009, s. 85).

Vesayet Açısından Getirilen Yenilikler

Vesayet denetimi, merkezi idarenin yerel yönetimlerin kararlarını denetlemesi anlamına gelir ve Türkiye’de uzun yıllar boyunca güçlü bir şekilde uygulanmıştır. Ancak, özellikle 2000’li yıllardan itibaren, yerel yönetimlerin özerkliğini artırmaya yönelik olarak vesayet denetiminde bazı yumuşatmalar yapılmıştır. 2005 yılında çıkarılan 5393 sayılı Belediye Kanunu, yerel yönetimlerin karar alma süreçlerinde daha bağımsız olmalarını sağlamış ve merkezi idarenin vesayet yetkilerini sınırlandırmıştır (Eryılmaz, 2012).

Vesayet denetiminin azaltılması, yerel yönetimlerin karar alma süreçlerinde daha hızlı ve etkin olmalarını sağlamış, böylece yerel yönetimlerin hizmet sunma kapasitesi artmıştır (Özdemir, 2011).

Vesayet denetiminin azaltılması, yerel yönetimlerin özerkliklerini artırarak yerel demokrasinin güçlenmesine katkı sağlamıştır (Güler, 2006, s. 65).

Katılımcılık Açısından Getirilen Yenilikler

Katılımcılık, yerel yönetimlerin en önemli unsurlarından biridir ve yerel halkın karar alma süreçlerine katılımını ifade eder. Türkiye’de yerel yönetim yasalarında yapılan değişikliklerle, katılımcılığın artırılması yönünde önemli adımlar atılmıştır. 2005 yılında çıkarılan 5393 sayılı Belediye Kanunu, halkın belediye meclisi toplantılarına katılma ve yerel yönetimlerle ilgili konularda görüş bildirme haklarını genişletmiştir (Yüksel, 2010).

Bu yasa, aynı zamanda yerel yönetimlerin şeffaflığını artırmış ve vatandaşların yerel düzeyde daha aktif bir şekilde yer almasını sağlamıştır. Katılımcılığın artırılması, yerel demokrasinin güçlenmesine katkıda bulunmuş ve yerel yönetimlerin daha hesap verebilir hale gelmesini sağlamıştır (Bayraktar, 2006).

Katılımcılık, yerel demokrasinin en önemli unsurlarından biridir ve Türkiye’de bu konuda yapılan reformlar, yerel halkın karar alma süreçlerine katılımını artırmıştır (Yüksel, 2010, s. 42).

Mali Kaynak Açısından Getirilen Yenilikler

Yerel yönetimlerin mali kaynakları, onların hizmet sunma kapasitelerini doğrudan etkileyen önemli bir unsurdur. Türkiye’de yerel yönetim yasalarında yapılan değişikliklerle, yerel yönetimlerin mali kaynaklarının artırılması yönünde önemli adımlar atılmıştır. 2005 yılında çıkarılan 5393 sayılı Belediye Kanunu, yerel yönetimlerin mali özerkliğini artırmış ve merkezi idareden bağımsız olarak daha fazla mali kaynak yaratmalarını sağlamıştır (Sönmez, 2014).

Bu yasa ile belediyelerin vergi toplama yetkileri genişletilmiş ve yerel yönetimlerin gelir kaynakları çeşitlendirilmiştir. Ayrıca, büyükşehir belediyelerinin gelirlerinden diğer belediyelere pay aktarılması gibi düzenlemelerle, mali dengenin sağlanması hedeflenmiştir (Özgür & Kösecik, 2009).

Yerel yönetimlerin mali kaynaklarının artırılması, onların hizmet sunma kapasitelerini doğrudan etkilemiş ve yerel yönetimlerin mali özerkliğini güçlendirmiştir (Sönmez, 2014, s. 58).

Yetki ve Sorumluluk Açısından Getirilen Yenilikler

Yetki ve sorumlulukların yerel yönetimlere devri, yerel hizmetlerin etkin bir şekilde sunulması açısından büyük önem taşır. Türkiye’de yerel yönetim yasalarında yapılan değişikliklerle, yerel yönetimlerin yetki ve sorumlulukları genişletilmiştir. 2004 yılında çıkarılan 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu, büyükşehir belediyelerine daha fazla yetki ve sorumluluk vererek, onların hizmet sunma kapasitelerini artırmayı hedeflemiştir (Eryılmaz, 2012).

Bu dönemde, yerel yönetimlerin yetki alanlarının genişletilmesi, merkezi idarenin iş yükünü azaltmış ve yerel yönetimlerin daha etkin bir şekilde hizmet sunmasını sağlamıştır. Ayrıca, yerel yönetimlerin sorumluluklarının artırılması, onların hesap verebilirliklerini de artırmış ve yerel demokrasinin güçlenmesine katkıda bulunmuştur (Güler, 2006).

Yerel yönetimlerin yetki ve sorumluluklarının genişletilmesi, yerel hizmetlerin daha etkin bir şekilde sunulmasını sağlamış ve yerel demokrasinin güçlenmesine katkıda bulunmuştur (Eryılmaz, 2012, s. 120).

SONUÇ

Türkiye’de yerel yönetimlerin yeniden yapılandırılması süreci, hem demokratikleşme hem de yerel yönetimlerin güçlendirilmesi açısından önemli bir dönüşüm süreci olarak değerlendirilmelidir. Bu süreçte, yerel yönetimlerin özerkliğini ve yetki alanlarını artırmaya yönelik olarak yapılan yasal düzenlemeler, yerel demokrasinin güçlenmesine önemli katkılarda bulunmuştur. Özellikle, 2000’li yıllardan itibaren Avrupa Birliği’ne uyum süreci çerçevesinde gerçekleştirilen reformlar, yerel yönetimlerin yetki ve sorumluluklarını genişletmiş, mali kaynaklarını artırmış ve katılımcılık ilkesini güçlendirmiştir.

Yerel yönetimlerin yeniden yapılandırılması sürecinde, merkezi idarenin vesayet denetiminin azaltılması ve yerel yönetimlerin karar alma süreçlerinde daha bağımsız hareket edebilmeleri sağlanmıştır. Bu sayede, yerel yönetimlerin hizmet sunma kapasiteleri artmış ve yerel yönetimlerin hesap verebilirliği güçlenmiştir. Ancak, yerel yönetimlerin mali kaynaklarının yeterli düzeyde artırılamaması ve bazı yetki alanlarında merkezi idarenin baskın rolünün devam etmesi, yerel yönetimlerin özerklik kazanma sürecinde önemli engeller olarak görülmektedir.

Gelecekte, yerel yönetimlerin daha etkin ve bağımsız bir şekilde hizmet sunabilmesi için, mali kaynaklarının artırılması, yetki ve sorumluluklarının daha da genişletilmesi ve yerel demokrasinin güçlendirilmesine yönelik olarak daha kapsamlı reformların gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, yerel yönetimlerin yeniden yapılandırılması sürecinde hem ulusal hem de uluslararası deneyimlerden yararlanılması büyük önem taşımaktadır.

Yerel yönetimlerin özerkliği, yerel demokrasinin güçlenmesi açısından hayati öneme sahiptir. Türkiye’de gerçekleştirilen reformlar, yerel yönetimlerin güçlenmesine önemli katkılarda bulunmuştur ancak bu süreç, devam eden reformlarla desteklenmelidir (Güler, 2006, s. 134).

KAYNAKLAR

Bayraktar, E. (2006). Türkiye’de Yerel Yönetimler ve Reform Süreci. İstanbul: Alfa Yayınları.

Eryılmaz, B. (2012). Yerel Yönetimler. Ankara: Nobel Yayınları.

- Güler, B. A. (2006). Yerel Yönetimlerde Yeniden Yapılanma. Ankara: İmge Kitabevi.
- Keleş, R. (2011). Yerinden Yönetim ve Siyaset. Ankara: Cem Yayınevi.
- Özgür, H., & Kösecik, M. (2009). Yerel Yönetim Reformu. Ankara: TODAİE Yayınları.
- Sönmez, M. (2014). Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Mali Yapısı. İstanbul: Derin Yayınları.
- Tekeli, İ. (2001). Türkiye'de Belediyeciliğin Gelişimi. Ankara: Tarih Vakfı Yayınları.
- World Bank. (2004). Turkey: Local Government Reform. Washington, DC: World Bank.
- OECD. (2006). Local Government Reform in Turkey. Paris: OECD.